

Toelichting vanuit de Bijbel

Exodus 20 en 32

Exodus 20: 1-17. Na de eerste oefeningen komt het volk bij de Sinaï: de plek waar de Heer Mozes al ontmoette. De Heer verschijnt aan het volk en aan Mozes. De gift van God van de wet aan Israël is het meest centrale moment van de Thora: de Heer laat zich kennen. Een eigenschap van de goden is in het algemeen dat ze niet kenbaar zijn. Van de Heer geldt dat in zeker opzicht ook wel: hij zal zich terugtrekken in het heilige der heiligen. Maar anderzijds is hij een God die met mensen mee trekt en de eerste opdracht is dan ook om een tent te bouwen: hij woont tussen zijn volk.

Het is bijzonder dat het eerste gebod meteen over de goden van de volken van Kanaän spreekt. Van die 'vruchtbaarheidsgoden' heb je in de woestijn bepaald geen last. Het gaat dus om geboden in Kanaän: afspraken voor straks. Eerst wordt de relatie met de Heer geregeld en vanuit die relatie de verhouding onderling. Het gaat om leven en laten leven. Het recht van de sterkste wordt aan alle kanten ingeperkt, want dat is juist het recht van de goden van Kanaän. Zo wordt in het tweede deel van de Tien Woorden niet alleen de relatie met betrekking tot de naaste geregeld, maar ook dat deze verhouding maatgevend is voor de verhouding met de Heer. Met andere woorden: de relaties God-Israël en Israël-Israël onderling houden elkaar in evenwicht.

Exodus 32. De geboden vormen de bruidsakte tussen de Heer en zijn volk. De Heer is een jaloerse God die Israël bij de andere goden wil weghouden, maar ook eeuwige trouw belooft. Deze huwelijksmetafoor is een van de diepste theologische lijnen in het Oude Testament. We kennen God als schepper, vader etcetera. Maar hij is in het Oude en in het Nieuwe Testament (zie Openbaringen 21) vooral partner. Dat beeld bepaalt de diepte van Gods boosheid. Het gaat om een vorm van liefdesverdriet. Dat laatste laat zich vooral in de geschiedenis van het gouden kalf zien. Het eerste gebod gaat over de afstand die de mens ten opzichte van de goden heeft. Deze afstand wordt meteen geschonden, want er wordt een stier gemaakt om God af te beelden. Het stierkalf is bij uitstek het beeld van de vruchtbaarheid en de kracht. In andere culturen zie je bijvoorbeeld dat Baäl wordt afgebeeld, staande op een stierkalf. Waar de Heer juist in de Tien Woorden de kwetsbare beschermt, wordt die bescherming in de knieval voor Baäl opgeheven. Het stierkalf stelt niet de Heer zelf voor, maar is een sokkel: iets waar de Heer op kan staan. Zoals bij Baäl. Maar voor de gewone man viel de Heer samen met zijn voetstuk en knielen ze dus voor het voetstuk in plaats voor de godheid. Niemand minder dan Aäron is de bedenker en maker van het gouden kalf. De afvalligheid bij de priesterkaste is tot de hoogste niveaus binnengedrongen. Het beeld wordt gepresenteerd als 'dit is de god die je uit Egypte heeft gevoerd'. Hij moet dus zijn positie als echtgenoot aan Baäl afstaan. Dit beeld is ook verantwoordelijk voor de terminologie van overspel als het gaat om het dienen van andere goden. Die worden in het Oude Testament doorgaans 'overspelig achterna gelopen'. Vandaar de woede van de Heer: liefdesverdriet kun je niet rationaliseren. Bijzonder dat het Oude Testament zo zijn God tekent! Zo diep herkenbaar als de bedrogen minnaar of minnares. Mozes krijgt de Heer zo ver, af te zien van diens desastreuze plannen. Vooral met een verwijzing naar de volken die zich rot zullen lachen. En naar het verbond met Abraham, Isaäk en Jakob. De woede van de Heer krijgt een vervolg in de woede van Mozes. Ze zijn gelukkig niet beiden tegelijk razend. Het gouden kalf wordt verpulverd en de huwelijks crisis is compleet. Voor Mozes zit er niets anders op om terug te gaan. Hij is de vriend van de Heer en hij mag, net als later Elia, de Heer in het voorbijgaan zien. Niet *face to face*.